

BAGI ZOLTÁN PÉTER – VAJK BORBÁLA – KOVÁCS LÁSZLÓ

FERDINAND GRAF VON HARDEGG I.

(Civilek Győrért Egyesület, Győr, 2022. 192 o. ISBN 9786150154480)

A Vajk Borbála, Bagi Zoltán Péter és Kovács László által szerkesztett kötet 2022-ben jelent meg, egy Ferdinand Graf von Hardegg, alsó-ausztriai származású császári katonatiszt életére vonatkozó forrásokat bemutatni szándékozó sorozat első köteteként. Bagi Zoltán Péter bevezető tanulmányát a vizsgált időszakra vonatkozó bécsi levéltári források, kortárs magyar, német és török történetírók művei, valamint a pápai nuncius levelei követik. A szerzők az említett források mindegyikét teljes terjedelmében magyar nyelvre fordítva adják közre. Hardegg neve a kora újkori magyarországi hadiesemények iránt érdeklődők körében nem ismeretlen. Az ifjúkorában katonai pályára lépett gróf az 1580-as évektől a magyarországi hadszíntéren teljesített szolgálatot, 1589-től Szatmár *Obristja* volt, 1592-ben pedig győri végvidéki főkapitánnyá nevezték ki. E minőségében részt vett a tizenöt éves háború több hadjáratában, Győr 1594. évi ostromakor pedig a város parancsnoka volt. Hardegg kéthavi ostrom után, szeptember 29-én szabad elvonulás fejében feladta a várat a Szinán nagyvezír vezette oszmán seregnek. Az erőd feladásáért az ügyében vizsgálódó haditörvényszék bűnösnek találta, ezért 1595. június 16-án Bécsben kivégezték.

Bagi Zoltán Péter bevezető tanulmánya két részre osztható: az elsőben azt követhetjük nyomon, hogyan viselkedett Hardegg hadvezérként a tizenöt éves háború kezdetén, 1593 szeptembere és 1594 júniusa között. Szinán nagyvezír dunántúli hadjárata idején többször is bejárta a végvidéket, hogy tisztársaival megszervezze a védelmet, ám minden igyekezete ellenére nem tudta megakadályozni Veszprém és Palota október eleji gyors elesét. A hónap végén a nagyvezír seregével Belgrád felé vonult, amely lehetőséget adott a Győrnél és Komáromnál összevont keresztény erőknek egy hatékony ellentámadás megindítására. Hosszas egyeztetés után Hardegg Székesfehérvár ostromába kezdett, ám a budai pasa felmentő seregének legyőzése után, a kedvező alkalom kihasználása nélkül visszavonult Győrbe. Bár sokan a gróftól okolták a dunántúli hadjárat eredménytelenségéért, 1594 nyarán mégis ő lett az Esztergom visszafoglalását megkísérlő, egyesült keresztény had fővezére (*Obrist-Feldmarschall*). Ebbéli minőségében szintén sikertelennek bizonyult, a keresztény sereg kéthavi ostrom és érzékeny veszteségek után felhagyott a hadművelettel, Hardegg pedig Győrbe sietett, hogy megszervezze a város védelmét. Hardegg katonai szempontból való alkalmasságának megállapítására a szerző a John Keegan által ismertetett öt imperatívusz (kapcsolattartás, meggyőzés, szankció, cselekvés, példamutatás) figyelembevételével értékeli működését, és megállapítja, hogy ezek túlnyomó többségének nem tudott megfelelni, ugyanakkor személyes bátorságát nem lehet tagadni. Gyenge kvalitásain túl, sikertelenségéhez kétségtelenül hozzájárult, hogy a rendelkezésére álló erők vegyes felszereltségűek és harcértékűek voltak, csapatait pedig a török háborúkra jellemző ellátási nehézségek

és betegségek sújtották. Nem elhanyagolható az sem, hogy a hadjárat egész ideje alatt szakmai vitában állt tisztársaival, legfőképpen Pálffy Miklós érsekújvári *Obristal*.

A tanulmány második felében Hardegg diplomáciai tevékenységébe kapunk betekintést, amelyet Bagi Zoltán Péter a háborúhoz vezető nemzetközi folyamatok összefoglalásának keretében ágyaz. A gróf 1594-ben, a tizenöt éves háború kezdetén, bécsi utasításra három ügyben is tárgyalt a Budán tartózkodó Mehmed ruméliai beglerbéggel: egyfelől próbálta kieszközölni a háború kitörésekor fogságba vetett portai Habsburg követ szabadon bocsátását, másfelől információt igyekezett szerezni a veszprémi ütközetben elfogott keresztény tisztek állapotáról, harmadrészt pedig a béke lehetőségéről tájékozódott. A szomszédos katonai vezetők közti kapcsolattartás a határmenti diplomácia bevett gyakorlatának számított, a háborút megelőző oszmán békeajánlatok jelentőségére azonban ez idáig még nem figyelte fel a történettudomány.

A bevezető tanulmányt nyolc, a forrásokot tartalmazó fejezet követi. A bécsi levéltári anyagot részletező első fejezet kapcsán a szerzők javára írandó, hogy nemcsak az Ungarische Akten sokat kutatott iratsorozatát, hanem a Hofkammerarchiv és a Kriegsarchiv forrásait is beemelték a kötetbe. Ennek köszönhetően az olvasók nemcsak az eseményekkel kapcsolatos levelezést, hanem a Rudolf királytól Hardeggnek szánt gazdasági utasításokat és a gróf hadinépére vonatkozó feljegyzéseket is megismerhetik. A levéltári iratanyagot jól kiegészítik az augsburgi kereskedőház által létrehozott *Fuggerzeitung*ban fennmaradt levélmásolatok és hadieseményekhez kapcsolódó feljegyzések.

Magyar részről több, az eseményekben részt vevő kortárs írásaiból kerültek be szöveg helyek: Istvánffy Miklós történeti opusának és Pethő Gergely krónikájának részletei, valamint Illésházy István nádor vonatkozó feljegyzései. Módszertani szempontból üdvözlendő, hogy Ibrahim Pecsevi és Kjétib Cselebi török történetírók munkáinak néhány vonatkozó részlete is helyet kapott a gyűjteményben, így az olvasók az oszmán fél nézőpontjából is megismerhetik az eseményeket. Előbbiekben túl bekerültek Cesare Speciano pápai nuncius feljegyzései és levelei, valamint egy, az 1593. évi székesfehérvári (pákozdi) ütközetről szóló beszámoló Nicolaus Reusner német humanista gyűjtéséből. A kutatók szempontjából fontos lenne az ezt igénylő iratok rövid regesztáját és kiállításuk dátumát hangsúlyosabban szerepeltetni. Míg a szélesebb olvasóközönségre figyelemmel az egyes fejezetek előtt érdemes lenne a bennük szereplő forrásokról vagy forráscsoportról rövid összefoglalókat készíteni, amelyekben a laikus olvasó számára nehézség tűnő szövegek hangsúlyait jelezni lehetne, ezzel is könnyítve azok befogadását.

A szövegek mellett a kötetben glosszárium, illetve külön személy- és helynévmutató is megtalálható, amelyek a kiadvány hasznosságát és hasznosíthatóságát nagymértékben növelik. A források ilyenén tematikus összegyűjtése minden bizonnyal nagy segítségére lesz a tizenöt éves háborúval, illetve Győr kora újkori történetével foglalkozó kutatóknak, valamint a laikus érdeklődőknek. Éppen ezért várjuk a sorozat további köteteit, amelyekben – többek közt – az 1594. évi ostrom napról napra való bemutatása, a Hardegg ellen folytatott per teljes iratanyaga és a gróf által vezetett napló szerepel majd.

Ujj Zoltán